

RENTY RODZINNE Z ZUS PODLEGAJĄCE KOORDYNACJI WSPÓLNOTOWEJ

W razie śmierci osoby, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom społecznym w Polsce, pozostali przy życiu członkowie jej rodziny mogą nabyć prawo do renty rodzinnej z ZUS, o ile spełnią warunki określone w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹. Warunki nabycia prawa do renty rodzinnej z ZUS oraz zasady obliczania jej wysokości zostały omówione w odrębnej ulotce informacyjnej, pt. *Renta rodzinna*, która jest dostępna w każdej jednostce Zakładu.

Jeżeli osoba zmarła pracowała, oprócz Polski, także za granicą w innych państwach członkowskich **Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub w Szwajcarii**, ewentualnie osoba ubiegająca się o rentę rodzinną mieszka w jednym z tych państw, to świadczenie, o którym mowa, może podlegać wspólnotowej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Do kogo skierowana jest ulotka?

Niniejsza ulotka przeznaczona jest dla następujących osób:

- ubiegających się o rentę rodzinną po śmierci osoby, która posiadała okresy pracy (ubezpieczenia) w Polsce oraz w innych państwach członkowskich (patrz: s. 2),
- zamieszkałych za granicą w państwach członkowskich i ubiegających się o rentę rodzinną po śmierci osoby, która posiadała okresy pracy (ubezpieczenia) przebyte wyłącznie w Polsce,
- zamieszkałych za granicą w państwach członkowskich i zainteresowanych otrzymaniem przysługującej im renty rodzinnej z ZUS w państwie zamieszkania.

¹ Dziennik Ustaw nr 39 z 2004 r., poz. 353 z późniejszymi zmianami.

Informacje zamieszczone w tej ulotce nie odnoszą się do rent rodzinnych z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, ponieważ koordynacja tych świadczeń oparta jest na innych zasadach.

W których państwach obowiązuje wspólnotowa koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego?

Wspólnotowa koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego obowiązuje w **państwach członkowskich Unii Europejskiej**, którymi są: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania oraz Włochy.

Dla celów koordynacji za państwa członkowskie uznaje się również **kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego** nienależące do Unii Europejskiej: Islandię, Liechtenstein i Norwegię, a także **Szwajcarię**. Na państwa te rozciągnięto obowiązywanie wspólnotowych przepisów o koordynacji.

Wymienione wyżej państwa nazywane są dalej „państwami członkowskimi”.

Kto korzysta ze wspólnotowej koordynacji w zakresie rent rodzinnych?

Ze wspólnotowej koordynacji w zakresie rent rodzinnych z ZUS korzystają, w szczególności, następujące grupy osób pozostałych przy życiu (dzieci, małżonek, rodzice itd.) po śmierci pracownika lub osoby prowadzącej działalność na własny rachunek:

- osoby będące obywatelami państw członkowskich albo uchodźcami lub bezpaństwowcami (czyli osobami niemającymi obywatelstwa żadnego z państw) zamieszkałymi na terytorium państw członkowskich, ubiegające się o rentę rodzinną po śmierci osób migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich (niezależnie od obywatelstwa osób migrujących),

np. Polka ubiegająca się o rentę rodzinną po obywatelu polskim, który przed śmiercią pracował i był ubezpieczony kolejno w Polsce, w Szwecji oraz w Norwegii;

- osoby ubiegające się o rentę rodzinną po śmierci obywateli państw członkowskich (w tym obywateli polskich) oraz uchodźców lub bezpaństwowców zamieszkałych na terytorium państw członkowskich, migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich (niezależnie od obywatelstwa osób ubiegających się o rentę),

np. Rosjanin ubiegający się o rentę rodzinną po obywatelce polskiej, która przed śmiercią pracowała i była ubezpieczona kolejno w Polsce, w Holandii oraz w Wielkiej Brytanii;

- osoby zamieszkałe na terytorium państwa członkowskiego, ubiegające się o rentę rodzinną po śmierci obywateli państw trzecich, tj. państw niebędących państwami członkowskimi (np. obywateli Ukrainy), migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich i zamieszkałych przed śmiercią na terytorium jednego z państw członkowskich UE, poza Danią (niezależnie od obywatelstwa osób ubiegających się o rentę),

np. Kanadyjczyk zamieszkały we Francji, ubiegający się o rentę rodzinną po obywatelce izraelskiej, która przed śmiercią zamieszkiwała we Francji oraz pracowała i była ubezpieczona kolejno w Polsce, w Hiszpanii oraz we Francji.

Regulacje z zakresu koordynacji dotyczą osób ubiegających się o rentę rodzinną po osobach, które podlegały ubezpieczeniom społecznym w państwach członkowskich, wykonując szeroko rozumianą aktywność zawodową – w szczególności jako pracownicy, osoby prowadzące działalność na własny rachunek, osoby pracujące na podstawie umów cywilnoprawnych – lub na podstawie innych tytułów do ubezpieczeń społecznych.

Równe traktowanie

Zgodnie z zasadą równego traktowania, osoba korzystająca ze wspólnotowej koordynacji powinna być traktowana w każdym państwie członkowskim tak samo jak obywatele tego państwa – zarówno wtedy, gdy ubiega się o rentę rodzinną w tym państwie, jak i w trakcie pobierania już nabytego świadczenia rentowego.

Zabroniona jest więc np. dyskryminacja obywatela polskiego przy ubieganiu się o rentę rodzinną w Wielkiej Brytanii, Francji, czy Szwecji.

Renta rodzinna po zmarłym, który posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce oraz w innych państwach członkowskich

Unia Europejska nie ustanowiła dotychczas jednego ponadpaństwowego systemu zapewniającego renty rodzinne. Każde państwo członkowskie samodzielnie decyduje o tym komu i po spełnieniu jakich warunków zapewnia rentę w razie śmierci żywiciela rodziny.

Członek rodziny osoby, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom w Polsce oraz w innych państwach członkowskich, **może uzyskać rentę rodzinną zarówno z Polski, jak i z innego państwa członkowskiego**, w którym osoba zmarła była uprzednio ubezpieczona, o ile spełnione zostaną warunki wymagane do przyznania renty w tych państwach.

Jeżeli zmarły, po którym może przysługiwać renta rodzinna, pracował przed śmiercią również za granicą w państwach członkowskich, osoby ubiegające się o rentę rodzinną po nim objęte są wspólnotową koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego.

► **Ustalenie prawa do renty
w każdym z państw członkowskich,
w którym osoba zmarła była ubezpieczona**

Jeżeli osoba zmarła przed śmiercią pracowała i podlegała ubezpieczeniom w Polsce oraz w innych państwach członkowskich, renta rodzinna po niej **może przysługiwać zarówno w Polsce, jak i w innych państwach członkowskich**, w których podlegała ona ubezpieczeniom, o ile spełnione zostaną warunki wymagane do uzyskania renty w tych państwach.

Jeśli więc o rentę rodzinną ubiega się wdowa po ubezpieczonym (ewentualnie po emerycie lub renciście ZUS) posiadającym okresy pracy (ubezpieczenia) w Polsce oraz w Hiszpanii i Norwegii, ustalenia uprawnień do rent dokonują równoległe instytucje ubezpieczeniowe każdego z tych państw.

W przypadku spełnienia warunków wymaganych do uzyskania renty w każdym z krajów, którego ustawodawstwu podlegała osoba zmarła, możliwe jest pobieranie rent rodzinnych z kilku państw.

► **Uwzględnianie zagranicznych okresów ubezpieczenia**

Jeżeli okazuje się, że osoba zmarła nie posiadała okresu ubezpieczenia (zamieszkania) wymaganego do uzyskania w danym państwie członkowskim świadczenia (emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy), na podstawie którego ustalona może być renta rodzinna po tej osobie, wówczas uwzględnia się (dolicza, sumuje) również zagraniczne okresy ubezpieczenia (zamieszkania) przebyte przez osobę zmarłą we wszystkich innych państwach członkowskich.

Jeśli zatem np. wdowiec oraz dziecko ubiegają się o rentę rodzinną z ZUS po zmarłej, która nie posiadała okresu ubezpieczenia w Polsce (składkowego i nieskładkowego) wymaganego do przyznania renty rodzinnej po tej osobie, wówczas ZUS weźmie pod uwagę (zsumuje) również zagraniczne okresy ubezpieczenia (zamieszkania) przebyte przez zmarłą w innych państwach członkowskich (np. w Hiszpanii, Niemczech, czy Portugalii) i sprawdzi, czy po doliczeniu zagranicznych okresów ubezpie-

czenia (zamieszkania) możliwe jest przyznanie wdowcowi oraz dziecku renty rodzinnej w Polsce.

Należy pamiętać, że zagraniczne okresy zamieszkania mogą zostać uwzględnione przez ZUS dla celów rentowych tylko wtedy, gdy prawo państwa, w którym osoba zmarła zamieszkiwała, uzależnia przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych od okresu zamieszkania na jego terytorium (tak jest np. w Danii, czy w Szwecji).

► **Proporcjonalne obliczenie renty ustalonej z uwzględnieniem zagranicznych okresów ubezpieczenia zmarłego**

Jeżeli do uzyskania prawa do renty rodzinnej w danym państwie członkowskim konieczne jest uwzględnienie zagranicznych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) przebytych przez zmarłego, z tytułu śmierci którego ustalana jest renta, w innych państwach członkowskich, to wysokość renty oblicza się w następujący sposób:

- w pierwszej kolejności instytucja państwa ustalającego rentę oblicza teoretyczną (pełną) kwotę renty, jaka przysługiwałaby osobie zainteresowanej, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia (zamieszkania) zmarłego zostały przebyte w państwie ustalającym świadczenie,
- następnie, na podstawie kwoty teoretycznej, instytucja ta oblicza rzeczywistą (częściową) kwotę renty, odpowiadającą stosunkowi okresów ubezpieczenia przebytych w państwie ustalającym świadczenie do sumy okresów ubezpieczenia przebytych we wszystkich branżach pod uwagę państwach członkowskich.

Tak obliczona kwota renty proporcjonalnej stanowi kwotę świadczenia należną osobie zainteresowanej.

Jeżeli np. wdowie ZUS ustalił rentę rodzinną na podstawie okresów ubezpieczenia zmarłego współmałżonka wynoszących w Polsce 3 lata i uwzględnił 4 lata jego okresów ubezpieczenia w Hiszpanii, to renta rodzinna z ZUS zostanie obliczona w następujący sposób:

- najpierw ZUS obliczy kwotę teoretyczną (pełną) renty, jaką wspomniana wdowa uzyskaby, gdyby łączny okres ubezpieczenia zmarłego wynoszący 7 lat (w Polsce oraz w Hiszpanii) został przebyty przez niego w Polsce,
- następnie, na podstawie kwoty teoretycznej, zostanie obliczona przez ZUS rzeczywista (częściowa) kwota renty, odpowiadająca stosunkowi polskich okresów ubezpieczenia do sumy polskich i zagranicznych okresów ubezpieczenia; w tym przypadku będzie to 3/7 kwoty teoretycznej, ponieważ zmarły współmałżonek posiadał w Polsce 3-letni okres ubezpieczenia, natomiast łącznie, w Polsce i w Hiszpanii, miał 7-letni okres ubezpieczenia. W efekcie ZUS przyzna wdowie taką proporcjonalną rentę rodzinną.

► **Obliczanie renty ustalonej bez konieczności uwzględnienia zagranicznych okresów ubezpieczenia zmarłego**

Jeżeli do uzyskania prawa do renty rodzinnej w danym państwie członkowskim nie było konieczności uwzględnienia zagranicznych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) przebytych uprzednio przez zmarłego w innych państwach członkowskich, wówczas wysokość renty przysługującej osobie zainteresowanej obliczana jest wyłącznie na podstawie okresów ubezpieczenia (zamieszkania) w państwie ustalającym rentę (renta krajowa), z pominięciem zagranicznych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) przebytych przez zmarłego w innych państwach członkowskich.

W takim przypadku jednak dodatkowo oblicza się kwotę renty, jaka przysługiwałaby na podstawie łączonych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) zmarłego (kwotę renty proporcjonalnej). Gdyby okazało się, że byłaby ona wyższa od kwoty renty obliczonej z uwzględnieniem tylko okresów ubezpieczenia (zamieszkania) w jednym państwie (renty krajowej), wówczas osobie zainteresowanej przyznawana jest renta proporcjonalna.

Jeżeli np. ZUS przyzna dziecku rentę rodzinną po zmarłej matce posiadającej wystarczający 21-letni okres ubezpieczenia w Polsce, ale mającej również 4-letni okres ubezpieczenia w Austrii oraz 3-letni okres ubezpieczenia w Niemczech, to obliczy wysokość świadczenia w następujący sposób:

- z jednej strony obliczy rentę na podstawie wyłącznie polskiego okresu ubezpieczenia zmarłej, wynoszącego 21 lat,
- z drugiej strony obliczy rentę proporcjonalną, na podstawie sumy okresów ubezpieczenia zmarłej w Polsce, w Austrii i w Niemczech, wynoszącej 28 lat, tj. najpierw obliczy teoretyczną kwotę renty na podstawie 28-letniego łącznego okresu ubezpieczenia zmarłej w tych trzech państwach członkowskich, a następnie obliczy rentę w wysokości proporcjonalnej, która w omawianym przypadku stanowi $21/28$ kwoty teoretycznej,
- następnie ZUS porówna kwoty ustalone w każdym z wariantów i przyzna świadczenie korzystniejsze dla dziecka.

► **Okresy ubezpieczenia krótsze niż rok**

Jeżeli osoba zmarła posiadała w jednym z państw członkowskich, w których pracowała (była ubezpieczona) okres ubezpieczenia (zamieszkania) wynoszący mniej niż rok, to w państwie tym nie ustala się prawa do renty rodzinnej dla osób pozostałych przy życiu, jeżeli przepisy tego państwa nie przewidują przyznawania renty z tytułu tak krótkiego okresu ubezpieczenia (zamieszkania). Okres ten jednak nie przepada, bowiem w razie przyznania renty przez instytucję innego państwa członkowskiego jest ona zobowiązana uwzględnić także ten krótki okres przy obliczaniu wysokości renty i wypłacać świadczenie także za ten okres.

Jeśli więc np. osoba ubiega się o rentę po zmarłym, który oprócz okresów pracy (ubezpieczenia) w Polsce posiadał także okres krótszy niż rok ubezpieczenia na Malcie, z tytułu którego na podstawie przepisów maltańskich nie przysługuje renta, wówczas w razie przyznania renty rodzinnej w Polsce ZUS uwzględni w wysokości renty także ten maltański okres ubezpieczenia (bez wyliczenia kwoty proporcjonalnej).

► **Pobieranie przez rencistę ZUS emerytur i rent zagranicznych**

W przypadku, gdy osoba, której ustalono prawo do renty rodzinnej z ZUS pobiera również emeryturę lub rentę z innego niż Polska państwa członkowskiego, to fakt pobierania tych świadczeń nie powoduje zmniejszenia ani zawieszenia prawa do renty z ZUS.

► **Przyznawanie świadczenia dla sierot przez państwo członkowskie, gdy zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce oraz w państwie niezapewniającym rent rodzinnych dla sierot**

Odmienne niż w Polsce, w niektórych państwach członkowskich nie przewiduje się udzielania rent rodzinnych dla sierot z tytułu śmierci ich rodzica (opiekuna), a jedynie zasiłki rodzinne lub specjalne zasiłki dla sierot. Zasiłki takie przewidują przepisy: belgijskie, duńskie, francuskie, irlandzkie oraz brytyjskie.

Przepisy unijne przewidują specjalne zasady dotyczące ustalania i wypłaty świadczeń dla sierot, jeżeli osoba zmarła, po której ma być ustalone prawo do świadczenia, posiadała okresy ubezpieczenia (zamieszkania) w państwach członkowskich, w tym w co najmniej jednym państwie członkowskim, w którym przewiduje się jedynie zasiłki rodzinne lub specjalne zasiłki dla sierot. Zgodnie z tymi specjalnymi regulacjami obowiązek wypłaty świadczeń dla sierot ciąży na instytucji tylko jednego z państw członkowskich, w których zmarły przebywał okresy ubezpieczenia.

Instytucją zobowiązaną do wypłaty świadczenia dla sieroty jest instytucja tego państwa członkowskiego, na terytorium którego zamieszkuje sierota, o ile prawo do świadczeń przysługuje jej w tym państwie.

W przypadku, gdy zmarły nie był ubezpieczony w państwie, w którym zamieszkuje sierota, zobowiązaną do wypłaty świadczeń dla sierot jest instytucja państwa, w którym zmarły posiadał najdłuższe okresy ubezpieczenia, a jeśli okresy ubezpieczenia w różnych państwach członkowskich były równej długości – instytucja państwa, w którym zmarły przebywał ostatnio.

Jeśli zatem osoba zmarła, po której ma być ustalone prawo do świadczenia, posiadała okresy ubezpieczenia w Polsce oraz w państwie członkowskim, w którym przewiduje się jedynie zasiłki rodzinne lub specjalne

zasiłki dla sierot (np. we Francji, czy też w Belgii), a sierota ubiegająca się o świadczenia po nim mieszka:

- w Polsce – wówczas wypłaca się sierocie rentę rodzinną ustaloną na podstawie polskich przepisów prawnych,
- za granicą w innym państwie członkowskim – wówczas sierocie wypłaca się rentę rodzinną albo zasiłek rodzinny lub specjalny zasiłek dla sierot, przysługujący na podstawie przepisów państwa zamieszkania.

Jednakże instytucje pozostałych państw członkowskich, w których zmarły posiadał okresy ubezpieczenia, zobowiązane są do ustalenia świadczeń przysługujących sierocie w tym państwie oraz do zawieszenia tych świadczeń do wysokości świadczeń dla sierot przysługujących z państwa zobowiązanego do ich wypłaty. Instytucje te wypłacają sierocie dodatki w wysokości odpowiadającej różnicy między kwotą własnego świadczenia a kwotą świadczenia przysługującego z państwa zobowiązanego do wypłaty świadczeń dla sierot.

W przypadku, gdy zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce oraz we Francji, a ubiegająca się o świadczenia po nim sierota mieszka na terytorium Francji, będzie jej wypłacany tylko francuski zasiłek dla sierot, o ile spełni warunki wymagane do jego przyznania określone w przepisach francuskich. ZUS, po ustaleniu sierocie uprawnień do polskiej renty rodzinnej, sprawdzi, czy renta rodzinna, która przysługuje tej sierocie po zmarłym na podstawie polskich przepisów, nie przewyższa zasiłku francuskiego, a gdyby tak rzeczywiście było – ZUS będzie wypłacać sierocie jedynie dodatek równy różnicy między kwotą polskiej renty rodzinnej a kwotą francuskiego zasiłku dla sierot.

Powyższe zasady dotyczą wyłącznie świadczeń dla sierot, nie odnoszą się natomiast do rent rodzinnych dla innych niż sieroty osób uprawnionych, takich jak: wdowa, wdowiec, czy rodzice zmarłego.

Renta rodzinna dla osób zamieszkałych w innych niż Polska państwach członkowskich po zmarłym posiadającym wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia

Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego obejmuje także przypadki, w których zmarły posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia (pracował przed śmiercią jedynie w Polsce), a osoba ubiegająca się o rentę rodzinną po nim (np. małżonek, dziecko) mieszka w innym niż Polska państwie członkowskim.

W przypadku, gdy osoba zainteresowana uzyskaniem renty rodzinnej po zmarłym, który posiadał wyłącznie okresy ubezpieczenia (pracy) w Polsce mieszka za granicą w innym państwie członkowskim, ustalenie

uprawnień do renty dokonywane jest wyłącznie przez polską instytucję właściwą, czyli tę, która jest w Polsce zobowiązana do rozpatrzenia danego wniosku (odpowiednio ZUS albo KRUS, albo jeden z organów emerytalno-rentowych tzw. służb mundurowych).

Osoba taka może uzyskać rentę rodzinną w Polsce, o ile spełnia warunki wymagane do nabycia tego świadczenia, określone w polskich przepisach prawnych.

Ocena niezdolności do pracy dla celów rentowych

W przypadku, gdy warunkiem uzyskania renty rodzinnej z ZUS jest bycie niezdolnym do pracy, oceny niezdolności do pracy, jej stopnia, ustalenia daty powstania niezdolności, trwałości lub jej przewidywanego okresu oraz innych okoliczności związanych z niezdolnością do pracy mających wpływ na prawo do renty dokonuje, w formie orzeczenia, lekarz orzecznik ZUS (a w razie zgłoszenia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika ZUS – komisja lekarska ZUS). Orzeczenie wydaje lekarz orzecznik także wtedy, gdy osoba ubiegająca się o to świadczenie mieszka na stałe w innym państwie członkowskim. W takich przypadkach lekarz orzecznik ZUS dokonuje oceny niezdolności do pracy na podstawie opinii lekarskiej sporządzonej przez odpowiednią instytucję (lekarza) w państwie zamieszkania osoby zainteresowanej lub na podstawie dokumentacji dostarczonej przez osobę ubiegającą się o rentę.

Podstawa wymiaru renty rodzinnej w przypadku, gdy zmarły – poza polskimi okresami – posiadał również zagraniczne okresy ubezpieczenia

Podstawę wymiaru renty rodzinnej – ustalonej po zmarłym posiadającym, poza polskimi okresami ubezpieczenia, również okresy ubezpieczenia przebyte w innych państwach członkowskich – stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (przed 1 stycznia 1999 r. – na ubezpieczenie społeczne), na podstawie polskich przepisów prawnych, z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez osobę zainteresowaną z 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zainteresowany złożył wniosek o rentę. Ustalając okres wymienionych 10 lat kalendarzowych, nie uwzględnia się lat kalendarzowych, w których zmarły przez cały rok pozostawał w ubezpieczeniu za granicą w państwach członkowskich.

Jeżeli w ciągu 20 lat poprzedzających bezpośrednio rok złożenia wniosku o rentę zmarły nie był ubezpieczony w Polsce, podstawę wymiaru renty stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (przed 1 stycznia 1999 r. – na ubezpieczenie spo-

łeczne), na podstawie polskich przepisów prawnych, z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zmarły przystąpił po raz pierwszy do ubezpieczenia za granicą w państwie członkowskim.

Na wniosek osoby zainteresowanej podstawę wymiaru renty stanowić może także przeciętna podstawa wymiaru składki, na podstawie polskich przepisów prawnych, z okresu 20 lat kalendarzowych, przypadających przed rokiem złożenia wniosku o rentę, wybranych z całego okresu podlegania przez zmarłego ubezpieczeniom społecznym w Polsce.

Szczególne zasady ustalania rent wynikające z polsko-niemieckiej umowy z 1975 r.

W stosunkach polsko-niemieckich, obok przepisów wspólnotowych dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, nadal jest stosowana polsko-niemiecka umowa z 1975 r. o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym.

Zastosowanie tej umowy sprawia, że instytucją ubezpieczeniową obowiązującą do finansowania rent rodzinnych z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych przez zmarłego w Polsce i w Niemczech przed 1 stycznia 1991 r. jest instytucja państwa zamieszkania wnioskodawcy (odpowiednio instytucja niemiecka albo instytucja polska, tj. ZUS), natomiast z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych przez zmarłego po 31 grudnia 1990 r. instytucja państwa, w którym okresy te zostały przebyte.

Gdzie złożyć wniosek o rentę rodzinną?

Osoba ubiegająca się o rentę rodzinną po osobie zmarłej, posiadającej okresy ubezpieczenia (zamieszkania) przebyte w więcej niż jednym państwie członkowskim, wniosek o rentę rodzinną składa w instytucji ubezpieczeniowej **jednego państwa członkowskiego**. Nie ma więc konieczności składania wniosku odrębnie w każdym państwie.

Wniosek ten uruchamia automatycznie **równoczesne rozpatrywanie uprawnień** do rent we wszystkich państwach członkowskich, w których osoba zmarła podlegała ubezpieczeniom społecznym, a data złożenia wniosku jest wiążąca dla instytucji wszystkich zainteresowanych państw członkowskich.

- Jeżeli osoba zainteresowana **mieszka w Polsce**, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w polskiej instytucji ubezpieczeń społecznych (w ZUS, KRUS albo w organie emerytalno-rentowym tzw. służb mundurowych).

- Jeśli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, w tym w państwie zamieszkania, wniosek o rentę składa w instytucji ubezpieczeń społecznych odpowiedzialnej za rentę w państwie, w którym mieszka.
- Jeżeli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, w którym zmarły nie posiadał okresów ubezpieczenia, ale miał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w instytucji ubezpieczeń społecznych odpowiedzialnej za renty w państwie, w którym zmarły był ubezpieczony ostatnio. Wniosek można też złożyć za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania osoby zainteresowanej, a ta przekaże go do właściwej instytucji.
- Jeśli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia wyłącznie w Polsce, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w polskiej instytucji właściwej w jej przypadku do rozpatrzenia tego wniosku. Wniosek można też złożyć za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania osoby zainteresowanej, a ta przekaże go do odpowiedniej polskiej instytucji. Data złożenia wniosku w instytucji zagranicznej będzie w tym przypadku wiążąca dla instytucji polskiej.

W przypadkach, w których wniosek o rentę rodzinną podlegającą koordynacji wspólnotowej składany jest w instytucji zagranicznej państwa członkowskiego, instytucja ta zobowiązana jest m.in. do skompletowania wniosku o rentę rodzinną przysługującą na podstawie polskich przepisów i przekazania go do właściwej instytucji w Polsce.

W przypadkach, gdy wniosek o rentę rodzinną podlegającą koordynacji wspólnotowej powinien zostać rozpatrzony w Polsce, konieczne jest zidentyfikowanie tej polskiej instytucji, która jest właściwa w odniesieniu do określonej osoby ubiegającej się o rentę rodzinną.

Wniosek o rentę **rozpatrywany jest przez ZUS**, jeżeli osoba zmarła była w Polsce **pracownikiem** lub **prowadziła pozarolniczą działalność na własny rachunek**.

Nie zawsze jednak wniosek rozpatruje ZUS. Nie jest on bowiem właściwy do rozpatrywania wniosków o rentę po osobach zmarłych, które podlegały w Polsce systemowi ubezpieczenia społecznego rolników, systemom zaopatrzeniowym służb mundurowych, a także systemom dla sędziów i prokuratorów. ZUS rozpatruje jednak wnioski o rentę rodzinną:

- po osobach zmarłych, które posiadały w Polsce okresy ubezpieczenia jako pracownicy lub osoby prowadzące pozarolniczą działalność na własny rachunek oraz jako rolnicy, jeżeli ostatnim polskim okresem jest okres ubezpieczenia jako pracownika lub osoby prowadzącej pozarolniczą działalność na własny rachunek,

— w niektórych przypadkach, gdy osoby zmarłe były funkcjonariuszami tzw. służb mundurowych (np. żołnierzami zawodowymi, funkcjonariuszami Policji, Państwowej Straży Pożarnej), jeżeli ostatnio przed śmiercią przebyły w Polsce np. okres zatrudnienia lub pracy na własny rachunek.

W przypadku stwierdzenia, że rozpatrzenie konkretnego wniosku należy do właściwości ZUS, ustalenia prawa do renty dokonuje jedna z sześciu terenowych jednostek ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji wspólnotowej, tj.:

- **Oddział Wojewódzki ZUS w Łodzi** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych (ul. Zamenhofska 2, 90-431 Łódź, tel. +48 42 638 29 67) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte na Cyprze, w Grecji, w Hiszpanii, na Malcie, w Portugalii lub we Włoszech, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w jednym z wymienionych państw;
- **Oddział ZUS w Nowym Sączu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych I (ul. Węgierska 11, 33-300 Nowy Sącz, tel. +48 18 443 78 48, +48 18 443 54 46 wew. od 3302 do 3323) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte w Czechach lub na Słowacji, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w jednym z wymienionych państw;
- **Oddział ZUS w Nowym Sączu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych II z siedzibą w Inspektoracie w Tarnowie (ul. Kościuszki 32, 33-100 Tarnów, tel. +48 14 622 05 85) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte w Austrii, w Liechtensteinie, w Słowenii, na Węgrzech lub w Szwajcarii, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w jednym z wymienionych państw;
- **Oddział Wojewódzki ZUS w Opolu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych (ul. Wrocławska 24, 45-701 Opole, tel. +48 77 451 15 12) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte w Niemczech, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w Niemczech;
- **Oddział Wojewódzki ZUS w Szczecinie** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych (ul. Matejki 22, 70-530 Szczecin, tel. +48 91 459 65 24) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte w Danii, w Estonii, w Finlandii, w Islandii, na Litwie, na Łotwie, w Norwegii lub w Szwecji, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w jednym z wymienionych państw;

- **Oddział Wojewódzki ZUS w Warszawie** – Centralne Biuro Obsługi Umów Międzynarodowych (ul. Kasprówicza 151, 01-949 Warszawa, tel. +48 22 569 36 04) – właściwy, jeżeli zmarły posiadał polskie i zagraniczne okresy ubezpieczenia, w tym ostatnio przebyte w Belgii, w Bułgarii, we Francji, w Holandii, w Irlandii, w Luksemburgu, w Rumunii lub w Wielkiej Brytanii, albo jeżeli posiadał wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia a osoba zainteresowana uzyskaniem renty mieszka w jednym z wymienionych państw.

Osoba zamieszkała w Polsce wniosek o rentę może złożyć **bezpośrednio** we właściwej spośród wymienionych jednostek ZUS, albo też **za pośrednictwem najbliższej placówki ZUS w miejscu swojego zamieszkania**.

Jak sporządzić wniosek o rentę rodzinną kierowany do ZUS?

W przypadkach, w których wniosek o rentę rodzinną składany jest w ZUS (np. gdy osoba zainteresowana mieszka w Polsce), jest on sporządzany zgodnie z polskimi przepisami. Można go złożyć na formularzu ZUS Rp-2 (*Wniosek o rentę rodzinną*), do którego należy dołączyć:

- formularz unijny E 207 PL (*Informacje dotyczące przebiegu ubezpieczenia osoby ubezpieczonej*) – wypełniony w punkcie 7 (informacja o okresach ubezpieczenia oraz zamieszkania przebytych przez zmarłego w poszczególnych państwach członkowskich) i czytelnie podpisany przez wnioskodawcę,
- dokumenty uzasadniające prawo do polskich świadczeń i obliczenie ich wysokości (m.in. dotyczące zmarłego legitymacje ubezpieczeniowe, świadectwa pracy, zaświadczenia ZUS Rp-7, wyciągi z akt stanu cywilnego, odpowiednią dokumentację medyczną),
- dokumenty, z których wynikają okresy ubezpieczenia (pracy, zamieszkania) zmarłego w innych niż Polska państwach członkowskich, ewentualnie numery jego zagranicznych ubezpieczeń, nazwy i adresy pracodawców oraz inne informacje pozwalające zidentyfikować zagraniczne instytucje, w których zmarły był ubezpieczony.

Składanie odwołań od decyzji ZUS w sprawach rent rodzinnych przez osoby zamieszkałe za granicą w państwach członkowskich

Odwołania od decyzji ZUS w sprawach rent rodzinnych składa się do właściwego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych za pośrednictwem tego organu rentowego ZUS, który wydał decyzję, w terminie miesiąca od dnia otrzymania tej decyzji.

Osoby zamieszkałe za granicą w państwach członkowskich odwołanie od decyzji ZUS mogą złożyć – w wyżej wymienionym terminie – także za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania. Instytucja ta prześle je do właściwej jednostki ZUS.

Przekazywanie przez ZUS renty rodzinnej osobie zamieszkałej za granicą w państwie członkowskim

Osoba uprawniona do renty rodzinnej z ZUS, zamieszkała za granicą w państwie członkowskim, może otrzymywać swoje świadczenie, zgodnie z dyspozycją złożoną w ZUS:

- w Polsce (na rachunek bankowy rencisty lub do rąk osoby upoważnionej przez rencistę zamieszkałej w Polsce), albo
- w państwie zamieszkania (na zagraniczny rachunek bankowy rencisty).

Osobie pobierającej rentę z ZUS zamieszkałej w innym państwie członkowskim, na jej wniosek, renta może być przekazywana (transferowana) przez ZUS do państwa zamieszkania. Wniosek o przekazywanie renty do państwa zamieszkania (transfer) można złożyć w tym oddziale ZUS, który przyznał lub wypłacał dotychczas to świadczenie. W takim przypadku obsługa wypłaty renty przekazywana jest do **jednej z sześciu terenowych jednostek ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji wspólnotowej**. Wniosek o transfer można złożyć też bezpośrednio we właściwej wyznaczonej jednostce ZUS.

Renta wypłacana jest co miesiąc w dniu ustalonym w decyzji ZUS jako termin płatności świadczenia. W przypadku, gdy kwota renty przekazywanej za granicę do miejsca zamieszkania rencisty ZUS w państwie członkowskim jest niższa niż kwota najniższej emerytury, jej wypłata może odbywać się w terminach innych niż miesięczne (np. kwartalnie). Za dzień wypłaty renty przekazywanej za granicę uważa się dzień przekazania należności do banku.

Osobom zamieszkałym za granicą renta przekazywana jest – stosownie do przepisów podatkowych: bez pomniejszenia o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce (w kwotach brutto) albo po pomniejszeniu o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce (w kwotach netto) – w zależności od postanowień umów w sprawie unikania podwójnego opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, łączących Polskę z państwem zamieszkania danego rencisty.

W przypadku wystawienia renciście zamieszkałemu w innym państwie członkowskim przez polski Narodowy Fundusz Zdrowia zaświadczenia E 121 PL, potwierdzającego uprawnienia do korzystania ze świadczeń zdrowotnych w tym państwie na koszt NFZ, renta jest mu przekazywana po potrąceniu przez ZUS składki na ubezpieczenie zdrowotne. Składka ta odprowadzana jest do NFZ.

Wpływ przychodów osiągniętych z tytułu działalności prowadzonej za granicą w państwach członkowskich na prawo i wysokość renty pobieranej z ZUS

Osoby pobierające rentę rodzinną są zobowiązane do informowania ZUS o zarobkach i innych przychodach osiągniętych z tytułu działalności prowadzonej za granicą. Wysokość tych przychodów może mieć wpływ na kwotę przysługującej renty z ZUS. Jeżeli wysokość zagranicznych przychodów przekracza:

- 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia obowiązującego w Polsce, ale nie więcej niż 130% miesięcznego wynagrodzenia – renta ulega zmniejszeniu,
- 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia obowiązującego w Polsce – prawo do renty ulega zawieszeniu.

Obowiązki rencistów względem ZUS

Renciści mają obowiązek informować jednostkę ZUS wypłacającą rentę o każdej okoliczności, która ma wpływ na uprawnienia do tego świadczenia lub jego wypłatę. Do okoliczności tych należą w szczególności: zmiany w zakresie danych personalnych (np. imienia, nazwiska) i adresowych, zmiana państwa zamieszkania, zmiana numeru rachunku bankowego, podjęcie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, osiągnięcie przychodu mającego wpływ na zawieszenie lub zmniejszenie renty (dotyczy to przychodu zarówno z działalności prowadzonej w Polsce, jak i za granicą), zakończenie nauki przez dziecko.

Osoby pobierające rentę rodzinną z ZUS są zobowiązane – na żądanie organu rentowego – do potwierdzania własnoręcznym podpisem istnienia dalszego prawa do pobierania tego świadczenia. Jednostka ZUS wypłacająca rentę osobom zamieszkałym za granicą przesyła okresowo świadczeniobiorcom, do wypełnienia i odesłania do ZUS, formularz *Poświadczenie życia i zamieszkania*.

Formularz ten powinien zostać wypełniony i własnoręcznie podpisany przez rencistę, a w przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających złożenie własnoręcznego podpisu, przez osobę sprawującą faktycznie opiekę nad nim. Własnoręczne złożenie podpisu przez daną osobę w obu przypadkach powinno zostać potwierdzone przez właściwy urząd lub osobę do tego upoważnioną w państwie zamieszkania wymienionych osób, albo przez upoważnioną osobę w polskiej placówce dyplomatycznej lub konsularnej.

Gdzie można uzyskać więcej informacji?

Niniejsza ulotka ma charakter ogólny. Więcej informacji można uzyskać w:

- najbliższej jednostce terenowej ZUS,
- serwisie internetowym: **www.zus.pl**,
- terenowych jednostkach ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji wspólnotowej,
- Departamencie Rent Zagranicznych, wykonującym w Centrali ZUS zadania instytucji łącznikowej w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji, współpracującym z zagranicznymi instytucjami łącznikowymi państw członkowskich (ul. Senatorska 10, 00-082 Warszawa, tel.: +48 22 826 05 53, e-mail: drz@zus.pl).

Podstawowe unijne akty prawne dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego

- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 149 z 5 lipca 1971 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 74 z 27 marca 1972 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. rozszerzające przepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz. Urz. WE L 124 z 20 maja 2003 r.).

Warszawa, styczeń 2008 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Departament Rent Zagranicznych)
00-082 Warszawa, ul. Senatorska 10
Skład: Poligrafia ZUS w Warszawie. Zam. 3590/2007.
Druk: Wydz. Poligr. ZUS w Szczecinie. Nakł. 2500 egz. Zam. nr 93/08.